

УДК 796.01-057.874

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ
ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ****Наталія ЗАВИДІВСЬКА***Львівський державний університет фізичної культури,
м. Львів, Україна email: znataliia@yandex.ru*

Анотація. У статті обґрунтовано особливості педагогічної технології формування фізичної культури учнів підліткового віку. Представлено труднощі формування фізичної культури підлітків через особливості вікового періоду, низького рівня мотивації та інтересу до занять фізичними вправами. Запропоновано ідею випереджальної технології формування фізичної культури, що орієнтована на потреби учнів у майбутньому. Розкрито суть фундаменталізації змісту предмета «Фізична культура» для учнів середніх класів. Виокремлено чотирикомпонентну структуру педагогічної технології формування фізичної культури учнів підліткового віку. Проаналізовано необхідність використання спеціальних організаційних аспектів на уроках фізичної культури школярів підліткового віку.

Ключові слова: фізична культура, педагогічна технологія, мотивація, інтерес, учні середніх класів.

**ОСОБЕННОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ
ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ
ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ УЧЕНИКОВ
ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА****Наталія ЗАВИДІВСКАЯ***Львовский государственный университет
физической культуры, г. Львов, Украина,
email: znataliia@yandex.ru*

Аннотация. В статье обобщены особенности педагогической технологии формирования физической культуры учеников подросткового возраста. Представлены трудности формирования физической культуры подростков из-за особенностей подросткового периода, низкого уровня мотивации и интереса к занятиям физическими упражнениями. Предложена идея опережающей технологии формирования физической культуры, которая ориентирована на потребности учеников в будущем. Раскрыта суть фундаментализации содержания предмета «Физическая культура» для учеников средних классов. Выделена четырехкомпонентная структура педагогической технологии формирования физической культуры учеников подросткового возраста. Проанализирована необходимость использования специальных организационных аспектов на уроках физической культуры учеников подросткового возраста.

Ключевые слова: физическая культура, педагогическая технология, мотивация, интерес, ученики средних классов.

**THE FEATURES OF PEDAGOGICAL
TECHNOLOGY OF FORMATION PHYSICAL
CULTURE OF SCHOOLCHILDREN
IN ADOLESCENCE AGE****Nataliia ZAVYDIVSKA***Lviv State University of Physical Culture, Lviv,
Ukraine, email: znataliia@yandex.ru*

Abstract. The features of pedagogical technology of formation of physical culture of schoolchildren in adolescence age are grounded in the article. Difficulties of formation of physical culture of adolescents through age period peculiarities, low level of motivation and interest to physical exercises are submitted. The idea of anticipatory technology of formation of physical culture that is focused on the needs of schoolchildren in the future is presented. The essence of fundamentalization content "Physical Culture" discipline for the schoolchildren of secondary classes is exposed. Singled out the four-component structure of pedagogical technology of formation of physical culture of schoolchildren in adolescence age. The necessity of using special organizational aspects during physical training lessons for schoolchildren in adolescence age is analyzed.

Keywords: physical culture, pedagogical technology, motivation, interest, schoolchildren in adolescence age.

Актуальність. Фізична культура як організаційна і складова частина загальної культури має свій духовний аспект та виконує свою духовну й моральну функції в суспільстві, є характерною для всіх соціально-демографічних груп населення від народження і до глибокої старості. Окрім цього, фізична культура і спорт – це сфера, що охоплює будь-які форми і відношення дійсності, які об'єктивно мають таку міру залежності від змісту, що можуть бути від нього повністю відірвані і відображені в способі життя дітей підліткового віку. Форми й

засоби фізичної культури і спорту відображають логічно можливі для кожної дитини шляхи збереження здоров'я [1, 7].

Нині наявні навчальні програми з фізичної культури, спрямовані на те, щоб підлітки прагнули досягнути високих показників у навчальному процесі. Необхідно відзначити, що до цього часу існують протиріччя між положеннями сучасної теорії і методики фізичної культури та практичною роботою вчителів фізичної культури. Учителі навчають дітей підліткового віку, використовуючи безліч повторів тих самих вправ у стабільних умовах навчальної діяльності, що не сприяє формуванню у школярів мотивації та інтересу до занять [3, 8]. У зв'язку з цим, пошук шляхів підвищення ефективності формування фізичної культури школярів середніх класів потребує подальшого обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання загальної теорії людської діяльності висвітлено в наукових працях Г. Костюка, І. Павлова, І. Сеченова; розв'язанню проблем модернізації сучасної освіти присвячено наукові розробки І. Зязюна, А. Нісімчука, О. Падалки, О. Пехоти; засоби вдосконалення навчальної діяльності і психолого-педагогічних впливів розкрито в публікаціях В. Безпалька, В. Давидова, Д. Мазохи, В. Моляко; питань здоров'язбереження стосуються праці Є. Приступи, Е. Вільчковського, Д. Давиденка, О. Дубогай, М. Носка та ін.

Основи методики формування фізичної культури підлітків досліджували М. Линець, О. Тимошенко, Т. Круцевич та ін. На необхідність застосування в навчальному процесі новітніх педагогічних технологій вказують видатні вчені й педагоги Б. Ананьєв, А. Белкин, І. Козловська, К. Левківський, К. Ушинський та ін. Теоретичні засади освітніх і педагогічних інновацій розглядають науковці Г. Ващенко, В. Давидов, В. Паламарчук, А. Хуторський та ін. Методологію, філософські засади методик і технологій навчання в зарубіжній і вітчизняній літературі досліджують В. Болотов, О. Овчарук, А. Субетто, Н. Фазлеев, А. Хуторський та ін.

З урахуванням зазначеного, проблемі створення та впровадження інноваційних педагогічних технологій формування фізичної культури учнів присвячені численні дослідження, однак більшість із них фокусуються лише на окремих питаннях.

Мета – обґрунтувати особливості педагогічної технології формування фізичної культури учнів середніх класів. Для досягнення поставленої мети вирішено **завдання**: виявити особливості педагогічної технології як перспективної складової частини усього процесу формування фізичної культури учнів середніх класів; розкрити необхідність і суть фундаменталізації змісту предмета «Фізична культура» для учнів середніх класів; проаналізувати спеціальні організаційні аспекти процесу формування фізичної культури школярів підліткового віку.

Виклад основного матеріалу. Соціально-політичні й економічні зміни, що відбуваються в нашій країні, поставили педагогів перед гострою необхідністю критичної переоцінки науково-теоретичних основ нині поширеної технології формування фізичної культури учнів, орієнтованості їх на здоров'язбережувальне навчання в новому статусі і формі, здійснення теоретико-методологічного оновлення змісту навчальної дисципліни «Фізична культура». Особливу увагу щодо формування фізичної культури відведено періоду навчання школярів у середніх класах. Це вік, коли педагоги на уроках фізичної культури можуть створювати умови не лише для фізичної, а й для пізнавальної діяльності учнів, використовувати навчальні методики для виховання у них свідомого ставлення до власного здоров'я. Водночас провідні науковці довели, що це вік, коли в учнів виявлено найнижчий рівень мотивації та інтересу до занять. Такі факти ускладнюють процес формування фізичної культури учнів середніх класів і вказують на важливість вибору педагогічної технології навчання.

Очевидно, що вдосконалення змісту технології формування фізичної культури учнів середніх класів є одним із напрямів підвищення якості занять фізичними вправами в рамках Болонських реформ і передбачає пріоритет методологічно важливих умінь і навичок школярів над ситуативними, прагматичними, які можуть використовуватись у вільний від

навчання час. Нинішній пріоритет формування фізичної культури школярів – це навчити їх замислюватися над важливістю розвитку власних фізичних кондицій та сприяти вдосконаленню їхніх сил і фізичних можливостей [4, 9, 10]. Підлітковий вік – це саме той період, коли необхідно акцентувати увагу учнів на необхідності поважати себе, дбати про своє здоров'я і виявляти при цьому ініціативу.

Варто зазначити, що сучасна система уроків фізичної культури учнів середніх класів передбачає концепцію, що можна назвати підтримувальним навчанням. Процес занять фізичними вправами здійснюється, головним чином, на основі вимог нинішнього дня, без урахування того, що чекає школярів у майбутньому. На нашу думку, концепція підтримувального навчання передбачає таке співвідношення знань, умінь і навичок, що основний навчальний час на уроках фізичної культури відводять удосконаленню вже накопичених фізичних якостей і традиційно – поліпшенню фізичного розвитку учнів підліткового віку. Час, спрямований на задоволення потреб і інтересів школярів, зазвичай, є мізерним. Що ж до інноваційних підходів, які мають реалізовувати педагоги в процесі формування фізичної культури школярів, то цей процес взагалі відбувається хаотично. На розвиток здатності учнів до самостійного використання засобів фізичної культури з метою дотримання здорового способу життя вчителі взагалі не звертають уваги. Саме тому пріоритети інноваційної організації уроків фізичної культури для учнів середніх класів радикально відрізняються від пріоритетів аналогічних завдань наявної нині, традиційної системи фізкультурних занять.

Принциповою і перспективною в цьому сенсі є ідея випереджальної технології формування фізичної культури. Суть цієї педагогічної ідеї полягає в тому, що випереджальна технологія повинна орієнтуватися на потреби учнів у майбутньому. Для цього менше місця відводиться досягненню високих спортивних результатів, за рахунок чого збільшується обсяг нового знання, спрямованого на формування культури здоров'я учнів, їх творчості в процесі саморозвитку. Особливо важливе місце в системі випереджальної технології формування фізичної культури учнів середніх класів належить використанню в навчальному процесі нових інформаційних здоров'язбережувальних методик тощо.

Найважливішим компонентом нової технології формування фізичної культури учнів середніх класів, на нашу думку, є фундаменталізація змісту предмета «Фізична культура». Сутністю такої фундаменталізації є виокремлення базових принципів, підходів, методик, що змістовно здатні виконувати головну функцію у процесі формування фізичної культури підлітків. Фундаментальність у такому разі трактується ще й як категорія підвищення якості проведення уроків фізичної культури. Іншими словами, активізується пошук компонентів такої технології навчання учнів, що передбачає формування в них високого рівня фізичної культури [2].

Загально визнаним на сьогодні є зростання ролі духовності в ході розвитку суспільства в цілому. У зв'язку з цим, на нашу думку, одним із шляхів виходу з кризи, що склалась у системі формування фізичної культури учнів середніх класів, є розробка технологій, що змістовно сприятимуть формуванню в учнів свідомого, духовного потенціалу до фізкультурно-оздоровчої діяльності. Духовність становить своєрідний стержень здоров'я нації, забезпечує такий склад думок і почуттів, які забезпечують його щоденну життєдіяльність, життєву активність і віру в майбутнє. Вагоме значення в усьому цьому відіграє психофізичний стан учнів середніх класів, що визначається не стільки спадковістю, скільки свідомим ставленням школярів до свого фізичного, психічного і духовного благополуччя. Духовний аспект фізичної культури саме і складається з того, що вона прямо і безпосередньо становить показник істинно духовного ставлення підлітків до самих себе, а через себе і до суспільства в цілому. Свідомість у процесі формування фізичної культури учнів набула, по суті, онтологічної значущості і стала невід'ємною складовою частиною успішної навчальної технології.

Фізична культура не лише формує фізичні якості, вона формує психіку, мислення, з якими відбувається підготовка підлітків до дорослого життя [5]. Першочерговими у цьому сенсі є формування самостійності, ініціативи, самодисципліни в учнів середніх класів,

усвідомлення того, що в процесі формування фізичної культури всі успіхи і досягнення залежать, головним чином, від них самих [1]. Слід зазначити, що уже в підлітковому віці ціннісні орієнтири щодо розвитку фізичних якостей формуються під впливом суспільних факторів, залежать від економічних статків родин і на основі цього є не технологічним, а гуманітарним завданням середньої школи. У зв'язку з цим, ціннісні орієнтири концептуально можна взяти за основу розвитку творчого потенціалу та важливим аспектом формування переконань школярів у потребі розвитку фізичних здібностей.

Необхідність виховання в учнів середніх класів свідомого ставлення до занять фізичними вправами виводить на перший план створення дієвих наукових основ для виокремлення спеціальних організаційних аспектів процесу формування фізичної культури. Педагогічні впливи на рухову діяльність школярів мають бути спеціально організованими, адже через такі впливи відбуваються зміни внутрішніх біологічних і психічних процесів [6].

Педагогічна технологія формування фізичної культури учнів підліткового віку є фактично чотирикомпонентною структурованою схемою. Перший компонент відображає рівні розвитку пам'яті, волі, емоцій, спосіб мислення та інших загальнолюдських властивостей. Другий компонент – це стан здоров'я школярів, зовнішність, фізичний стан, досконалість рухових якостей, рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості, вага, зріст, що формує ставлення підлітків до самих себе, задоволення чи незадоволення своїм тілом. Третій компонент відображає індивідуальні і неповторні риси кожного учня: темперамент, характер, сприйняття себе, манеру поведінки та спілкування. Четвертий компонент відображає соціально орієнтовані риси вчителя: морально-етичні принципи й переконання, життєві цінності, соціальні установки й орієнтації на дотримання основних принципів здорового способу життя.

В умовах інноваційної педагогічної технології формування фізичної культури учнів середніх класів діяльність учителя – це поєднання якості вченого і педагога. Сучасний учитель фізичної культури – не лише висококомпетентний педагог-технолог, а й носій наукової інформації. Це забезпечує як діяльнісний вимір (креативність, рухова майстерність, здоров'язбежувальна компетентність), так і особистісну складову частину (здатність до рефлексії, глибокого аналізу і зосереджених роздумів про збереження власного здоров'я). Творчо орієнтований учитель-новатор стає свідомим учасником процесу формування фізичних кондицій підлітків, а фізична культура стає результатом спільної діяльності вчителя і учня.

Загальновідомо, що об'єкт пізнання один, ракурси його сприйняття – взаємодоповнювальні, а методи пізнання й перетворення – різні та індивідуальні. Монологічні форми спілкування у процесі формування фізичної культури учнів підліткового віку залишаються в минулому, а вчитель змушений постійно оволодівати сучасними педагогічними технологіями, наприклад, мистецтвом провокувати логічне мислення у школярів, ставити такі запитання, які стимулюватимуть у них народження думок, створювати проблемні ситуації. У цьому сенсі процес формування фізичної культури перетворюється в інноваційну систему пропозицій для школярів. Роль учителя у процесі таких уроків фізичної культури – бути диригентом, що дає змогу виховувати у школярів здатність аналізувати одночасно два протилежні погляди. Це дає змогу сформувати у них уміння не лише виконувати, а й кваліфікувати свої рухові дії на основі як міжпредметного відображення реальності, так і надпредметного комплексу знань, умінь, цінностей.

Висновки. Динамічний характер сучасної технології формування фізичної культури учнів середніх класів визначає постійну і безперервну необхідність розширення кругозору та ерудиції як учнів, так і вчителів, передбачає розвиток їхніх уподобань щодо вибору форм і засобів рухової активності.

Технологія формування фізичної культури учнів підліткового віку в умовах сьогодення має перетворювати уроки фізичної культури в об'єктивну реальність і змінювати внутрішній світ підлітків. Результативність педагогічних впливів завжди пов'язана із професіоналізмом вчителя і здібностями учнів, їхнього мислення та спільних фізкультурно-оздоровчих ігор.

Керуючись ідеями такої технології формування фізичної культури, учитель підтримує кожне починання учня, а не нав'язує своє, сприймає його як друга і партнера. При цьому перед школярами відкриваються можливості займатися улюбленими видами рухової активності.

Подальшого вивчення вимагають дидактичні підходи, спрямовані на розроблення ефективних механізмів формування фізичної культури учнів підліткового віку на концептуально новій методологічній платформі.

Список літератури

1. Глазирін Д. Д. Основи диференційованого фізичного виховання / Д. Д. Глазирін – Черкаси : Відлуння – плюс, 2003. – с. 351.
2. Завидівська Н. Н. Фундаменталізація фізкультурно-оздоровчої освіти: аспект здоров'язбережувального навчання студентів : монографія / Наталія Назарівна Завидівська. – Київ : УБС НБУ, 2012. – 402 с.
3. Завидівська Н. Н. Особливості формування рухових вмінь і навичок школярів підліткового віку засобами фізичної культури / Н. Завидівська // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт : журнал / уклад. : А. В. Цьось, А. І. Альошина. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. – Вип. 23. – С. 27–32.
4. Киреев В. Л. Новый подход к преподаванию теоретических знаний / В. Л. Киреев // Физическая культура в школе. – 2010. – № 7. – С. 10–11.
5. Круцевич Т. Ю. Управління фізичним станом підлітків в системі фізичного виховання : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 / Т. Ю. Круцевич ; Нац. ун-т фіз. вих. і спорту України. – Київ, 2000. – 44 с.
6. Круцевич Т. Ю. Мотиваційний підхід до організації процесу фізичного виховання у школі / Т. Ю. Круцевич // Наукові записки. Серія Педагогіка : зб. наук. праць. – Тернопіль, 2004. – С. 35–39.
7. Фізичне виховання і здоров'я : навч. посібник / кол. авт. ; за заг. ред. О. Д. Дубогай. – Київ : УБС НБУ, 2012. – 270 с.
8. Френкин Р. Мотивация поведения: биологические и когнитивные и социальные аспекты / Роберт Френкин. – Изд. 5-е. – Санкт-Петербург : Питер, 2003. – 650 с.
9. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. – Ч. 2. – 248 с.
10. Шмалей С. Позитивні емоційні стани у процесі фізичного виховання / С. Шмалей // Вісник Технологічного університету Поділля. – Хмельницький, 2002. – Ч. 3. – № 3. – С. 188–189.

Стаття надійшла до редколегії 11.01.2017

Прийнята до друку 23.01.2017

Підписана до друку 28.02.2017